

Lenka Bobková, Luděk Březina, Jan Zdichynec: Horní a Dolní Lužice. Nakladatelství Libri: Praha 2008 (Stručná historie států; 54), 233 s.

Libuše Hrabová: Stopy zapomenutého lidu. Obraz dějin Polabských Slovanů v historiografii. Veduta, nakladatelství a vydavatelství: České Budějovice 2006, 323 s.

Petr Kaleta: Češi o Lužických Srbech. Český vědecký, publicistický a umělecký zájem o Lužické Srby v 19. století a sorabistické dílo Adolfa Černého. Masarykův ústav – Archiv AV ČR: Praha 2006, 333 s.

Je zwjeselace, zo so džen a wjace Čechow ze serbskimi stawiznami zaběra. Awtorojo kaž Bohumil Vykypěl, Viktor Velek abo Josef Šaur, kotřiž w zašłym lětdžesatku w „Lětopisu“ swoje wědomostne dopóznaća wozjewjachu, nam to wobkrućeja. Tež rjad knižnych wudaćow z tuteje časoweje doby předleži. Tři z nich chcemy předstajić.

W rjedže „Stručná historie států“, kotryž wudawa Praske nakladnistwo Libri, je 2008 wušla kniha „Horní a Dolní Lužice“. Spisał je knihu kolektiw awtorow, kotremuž přislušachu Lenka Bobková, Luděk Březina, Jan Zdichynec a Zuzana Bláhová. Přeni třo su stawiznarjo srjedžowěka, poslednja zaběra so z prawěkom. W předležacym zwjazku spytaja woni, z českeho wida rysować komplikowane stawizny Lužicy. Čežišćo wuwjedženow leži na srjedžowěku a zažnym nowowěku (14.–17. lětstotk), hdyž přislušeštej markhrabinstwje Hornja a Delnja Lužica Českej krónje a styki z českim krajom na statoprawnym, hospodarskim, cyrkwiskim a kulturnym polu najbóle kćějachu. Na přeswědčiwe wašnje rozpisuje so zhromadny, ale tež rozdžělny wuwicowy puć Hornjeje a Delnjeje Lužicy. Přečiny poslednjeho dowěmy so na př. ze zawoda do doby humanizma a renesansy: „V Horní Lužici si nadále dominantní postavení center kulturního dění zachovala města a jejich elity. [...] Naopak v Dolní Lužici měla šlechta na kulturních aktivitách podstatně vyšší podíl.“ (s. 187)

Serbam wěnuja awtorojo knihi wosebitu kedžbnosć, bjeztoho zo bychu jich woprawdžity wliw na dónt Lužicy nadhódnoćili. Zhonimy zajimawe ličby wo sylnosći serbskeje ludnosće w srjedžowěku, hdyž so na př. wo Delnjeje Lužicy piše: „Německý charakter měla v Lužicích hlavně města, zejména v Dolní Lužici však část obyvatel měst byla slovanská. Počet Srbů se přitom různil: ve středověké Chotěbuzi šlo asi o polovinu, 30 % se uvádí v Luckau, Lübbenu, Calau, Beeskowě a Storkowě.“ (s. 91) Kak je so podžěl Serbow minyl, zhonimy z wuwjedženow: „V obou Lužicích rychle přibývalo obyvatelstva, které dále stále častěji odcházelo do měst. Průvodním jevem silící urbanizace byl silný podkles podílu srbsky hovořícího obyvatelstva zejména ve městech (v Horní Lužici z 16 % celkového počtu roku 1849 na sotva 9 % roku 1910; poklesl i absolutní počet Srbů).“ (s. 217 sc.) Na tutym městnje by so poskićalo, statistiske slědženja Arnošta Muki naspomnić, kotryž njeje jenož woprawdžitu, wot oficialnych wozjewjenow so wotchilacu ličbu Serbow zwěsćil, ale je tež nadrobnje germanizatorisku praksu šule a cyrkwe wopisował. Lětdžesatki po 1815, hdyž po Wienskim kongresu wjace hač položca teritorija Lužicy Pruskej připadny, su slabje, na lědma dwanaće stornach wobswětleno. Tu a při swědomitym podaću němskich, pólskich a serbskich pomjenowanow by sej čitar wjetšu eksaktnosć přał. Najebać to spjelnja kniha bjezdweła swój zaměr, kotryž su jeje awtorojo w předślowje takle sformulowali: „[...] jeho hlavním smyslem je snaha připomenout naznačená pouta v širší dějinné fresce zemí našich severních sousedů, pro něž bylo po staletí samozřejmé soužití německého a srbského obyvatelstva.“ (s. 8) Přejemy sej, zo docpěje kniha šěroki kruh čitarow, a nadžijamy so, zo připowědžena kniha „Dějiny Horní a Dolní Lužice a Lužických Srbů v datech“ w samsnym nakladnistwje bórže wuńdže.

Skerje na wědomostny kruh čitarjow měri so dalša kniha, kotrejež awtorka je Libuše Hrabová. Jeje kniha „Stopy zapomenutého lidu“ z lěta 2006 je nowostka w serbskim stawiznopisu, wěnuje so wona tola wobrazej Połobskich Słowjanow w stawiznopisu. Nadrobnje předstaja wona čitarjej štyri najwažniše chroniki srjedźowěka, w kotrychž so spisarjo z dóntom słowjanskich kmjenow zaběraja, kotrež sydlachu wot Rudnych horow hač k Baltiskemu morju. Jednotliwe kmjeny móžemy lěpšeho přehlada dla do třoch kmjenowych zwjazkow zjeć; su to Obodrića na sewjerozapadze, Lutića na sewjerowuchodze a Serbja na juhu. (karta s. 109) Mjenowani chronikarjo, mnich Widukind z Corveyja, biskop Thietmar z Mjezybora (*něm.* Merseburg), kanonik Adam z Brěmenja (*něm.* Bremen) a farar Helmold z Božowa (*něm.* Bosau), njemóža so jako njepečeljo Słowjanow wotbyć, kaž je to předewšěm ruska historiografija w 19. lětstotku činiła, ale woni su so prócowali, woprawdžity raz předobycá tutych teritorijow přez sakskich wjerchow a kralow zapopadnyć. „Jistě, že kronikáři nesympatizovali s pohany. Šíření křesťanského náboženství bylo pro ně pozitivní hodnotou, protože ‚sloužilo blahu těch, kteří uvěřili, i blahu těch, skrze které uvěřili‘, jak napsal Adam Brémský.“ (s. 13) Jako duchowni wšak woni zdobom namóčne postupowanje němskich zadobylarjow kritizowachu a poprawny zaměr, tute kraje hospodarsce wuklukować, wotkrywachu. Hdyž woni samo spejćowanje Słowjanow přećiwo tajkemu postupowanju jako woprawnjene hódnoćachu, dóstachu so bórže do konflikta z cyrkwinskej a statnej wyšnosću. Z doskónčnym padom słowjanskich knjejskich zwjazkow kónc 12. lětstotka so dónt Słowjanow postupnje z wědomja časowych swědkow pozhubuje. Džensa so zdžěla hižo w němskej historiografiji přeje, zo bě t. mj. němska wuchodna ekspansija krawny podawk. Awtorce poradži so, přeco zaso nadrobnje dopokazać, zo tole njetrjechi. Na př. piše wona wo poslednim obodritskim knjezu Přibyslawu: „30. prosince 1178 byl Pribislav v turnaji pořádaném v Lüneburku těžce raněn a krátce nato zemřel. [...] I poslední kníže skončil tedy násilnou smrtí, které neušel žádný z obodritských vládců od smrti Pribigněvovy.“ (s. 166 sc.) Hakle z 14. a 15. lětstotka mamy pisomne dopokazy, zo buchu Słowjenjo w swojim starym sydlenkim rumje dla narodneje přislušnosće wobmjezowani – njesmědžachu so stać z měščanami resp. člonami rjemjeslniskich cechow. „Toto omezení přesně stanovilo např. usnesení lüneburské městské rady z roku 1409, jedno z prvních tohoto druhu: ‚nebude nikdy žádný Slovan přijat za měšťana, protože by tím město mohlo dojít věčné zkázy kvůli jejich nevěře (untruwe)‘.“ (s. 209) Stawiznarjo su naspomnjenu Untreue dotal jako moraliski njedostak Słowjanow interpretowali. Awtorce poradži so, tutón rozsudny diktum přesvědčiwšo wukładować, mjenujcy jako stigma pohanstwa. Negatiwne stigmatizowanje bě najsutkowniši srědk, přislušnikow druheje narodnosće abo nabožiny towaršnostnje izolować a wot žiwjenskich žórłow wotrěznýć. Kak je so to ze Židami wosebje za čas nacionalsocializma praktikowało, je derje wopisane. Z powšitkowneho wědomja wšak je so pozhubilo, zo je so ze Słowjanami wot kónca 12. lětstotka podobnje wobchadžalo, tež hdyž njejsu jich dospołnje fyzisce likwidowali. Jako džělowe mocy wšak móžachu germanizowani Słowjenjo dobru službu wukonjeć, narodnostnje rozeznawać so woni wot swojeje wyšnosće hižo njesmědžachu, zo by so móžny spejćowanski faktor wutupił. Móžemy tu k nazornosći dodać, štož je hižo Arnošt Muka 1911 w „Časopisu Maćica Serbska“ (s. 130) nastupajo staroserbski kraj a jeho wobydlerjow pisał: „Jenož swoju serbsku rěč su zhubili, po[]tym zo krajny hrabja Friedrich I. 1327 w cyłej Naraňskej krajinje abo marcy (n. Osterland, řac. terra orientalis) serbsku rěč při smjertnym khłostanju zakaza a z dobom wšěch Serbow jako njechmanych wot zjawnych zastojnstwow wuzamkny.“ Hakle w 19. lětstotku jewi so znowa zajim wo wosud Połobskich Słowjanow. Mjena Jan Kollár, Pavel Josef Šafařík a František Palacký nam do pomjatka zwolaja, zo běchu to Čěša resp. Słowacy, kiž tutón

zajim zbudźichu. (s. 250) W němskej historiografiji so hakle z doskónčnym wutworjenjom narodnostneho stata w druhej połojcy 19. lětstotka ze Połobskimi Słowjanami zaběrachu, při čimž su stawiznarjo, kotřiž so wo rysowanje objektivneho wobrazu prócowachu, přeco politiskeho znapřećiwjenja wustajeni byli. „Například historik Hans Witte, který se zabýval otázkou pozůstatků slovanského obyvatelstva v Meklenbursku, sám uvádí, že byl označen ‚za jistý druh panslavisty‘ a bylo mu doporučeno, aby ‚raději zůstával na německé půdě‘. I Ludwigu Giesebrechtovi bylo vytýkáno ‚wendické stanovisko – wendischer Standpunkt‘.“ (s. 258) Džak wuběrneho džěla Libuše Hraboweje móžemy so dowědźec, kak zhladowachu stawiznarjo přez lětstotki na najzapadnišich Słowjanow, a sej wosebje wuwědomić, na kotre wašnje je so jich zaničowanje přewjedło. Zakónčacy wotrězk wo zbytku něhdy sylnych Słowjanow – wo Serbach – skulojći stawizniski wobraz a skića pohladnjenčko do přichoda. „Na prahu jednadvacátého století si Lužičtí Srbové kladou otázku, čím mohou přispět globalizovanému světu a jak v něm obstojí.“ (s. 288)

Třeći awtor Petr Kaleta je w swojim habilitaciskim spisu, kotryž wuńdže w léce 2006 pod titulom „Češi o Lužických Srbech“, zezběrał a přeslědźił publikacije českich a serbskich awtorow 19. lětstotka, kotřiž su rozsudnje natwarjeli, formowali a přez swoje dohlolětné skutkowanje wobwliwowali česko-serbske styki tuteje doby. Běchu to tajke wosobiny kaž Josef Dobrovský a Pavel Josef Šafařík w přenjeje połojcy a Josef Karásek a Josef Zdeněk Raušar na kóncu lětstotka. Dokelž wšak so česko-serbske resp. serbsko-česke počahi tehdom – na rozdžěl wot 20. lětstotka – na wosobinske kontakty wobmjezowachu, je legitimne, zo awtor džěla swoju chronologisce natwarjenu monografiju wusměri na tute wosobiny. To wotblyšćuje so w natwarje publikacije, ale tež w tym, zo wužiwa wón nimale bjezwuwzračnje wozjewjenja mjenowanych narodnych prócowarjow samych, zo přewostaji jim na tute wašnje móhlřec samointerpretaciju swójeho skutkowanja.

Džěło je – wothladajo wot zawodneho a zakónčaceho kapitla – do třoch hłownych wotrězkow džělene. W přnim wotrězku „Počátky lužickoserbského národního hnutí“ rozepisuje so awtor nadrobnje wo stawje narodnostneho wuwica Serbow we Łužicy 19. lětstotka. To swědči wo jeho swědomitym studiju historiografiskich džěłow k tutej době. Bychmy sej wšak přeli, zo by wón tež sylnišo zapřijał němske resp. němsce spisane studije k tutej problematice, na př. zakładne džěło Rudolfa Lehmana „Geschichte der Niederlausitz“, Berlin 1963. Druhi wotrězk rěka „Český zájem o Lužici a Lužické Srby do poloviny osmdesátých let 19. století“. Tu by na městnje bylo, w přirunanju z předstajenej maćiznu wo narodnym wuwědomjenju Serbow čitarjeje česke narodne wozrodženja tuteje epochi wuwědomić. To je njeparujomne hladajo na motiwaciju českich narodowcow, so zaběrać ze Serbami a jim w konkretnym jednanju – hlej založenje Mačicy Serbskeje 1847 – poboku stać a jich do džěla pohnuwać. Třeći a zdobom najwobšěrniši wotrězk „Adolf Černý a jeho doba“ wjedže čitarja hač do přenjeje połojcy 20. lětstotka. Je bjezdweła woprawnjene, Adolfej Černemu wosebity wotrězk wěnować. Běše tola wón tón, kiž je stał na spočatku noweje, kwalitatiwnje wyšeje epochi česko-serbskich počahow, kotraž namaka swój zazběh w založenju Česko-lužickeho spoleka „Adolf Černý“ w léce 1907. Ze zawostajenstwa Černeho w archiwje Akademie věd ČR w Praze awtor sylnje čerpa, punktuelnje naspomnja tež zawostajenstwa druhich mjenowanych wosobow – na př. Františka Douchi w archiwje Literární archiv Památníku národního písemnictví w Praze –, bjeztoho zo by pisomne zawostajenstwa (listowanje, rukopisne zapiski a podobne) nadrobnje za swoje džěło zwužitkował.

Njewotmołwjene wostanje na kóncu prašenje, čehodla njejsu serbscy narodowcy do Přenjeje swětoweje wójny za swój lud to docpěli, štož bě so Čecham poradžilo. Abo

jasnišo formulowane: Wuchadžejo z toho, štož běchu sej Češa na kulturnej, hospodarskej a skónčnje politiskej runinje natwarili, móhlo to – wězo skerje teoretisce hač praktisce wobkedźbujó rozdžělnu ličbu přislušnikow k wotpowědnemu etnikej – za Serbow jako zaměr služić, wo čož měli so prócować. Na te wašnje hodźal so na jednej stronje powšitkowny teoretiski ramik Mirosława Hrocha, na kotryž so awtor zložuje, sprecizować a na druhej stronje prócowanje čěskich entuziastow za serbsku wěc do šěršeho, srjedźnoeuropskeho konteksta stajić. Nadźijamy so, zo dosćehnje problematika šěroki kruh čitarstwa – nic jenož čěskeho, ale tež serbskeho a powšitkownje słowjanskeho – a so na tute wašnje zajim za dónt Serbow powjetši a pohlubši.

Timo Meškank

Helmut Wilhelm Schaller: Geschichte der Slawischen und Baltischen Philologie an der Universität Königsberg. Verlag Peter Lang: Frankfurt a. M. etc. 2009 (Symbolae Slavicae; 28), 193 S., Abb.

Nach vorbereitenden Abhandlungen zur Thematik hat Schaller eine materialreiche Untersuchung vorgelegt, die seine Literatur- und Quellenkenntnis auf diesem Wissenschaftsgebiet unter Beweis stellt. Durch gründliche Archivstudien konnte er neues Material erschließen, das den bereits bekannten Fakten und Zusammenhängen bislang weniger bekannte oder unbekanntes hinzufügt. Die Erforschung der 400-jährigen Entwicklung der Slawischen und der Baltischen Philologie an der Universität Königsberg hat davon in hohem Maße profitiert. Waren doch die slawistischen und die baltistischen Studien an der 1544 gegründeten und Anfang 1945 geschlossenen Alma Mater nach dem Zweiten Weltkrieg in der deutschen Öffentlichkeit zunächst fast völlig in Vergessenheit geraten. Erst mit der Gründung der Kommission für Geschichte der Slawistik durch den Verband der Hochschullehrer für Slawistik in der Bundesrepublik Deutschland und Berlin (West) 1977 in Bonn, so Schaller, „war auch die Bearbeitung der Geschichte der Slawistik und der damit auf das engste verbundenen Baltistik an der Universität Königsberg erstmals in Erwägung gezogen, mangels Archivalien aber zunächst einmal zurückgestellt worden“ (Vorwort, S. 9). In den 90er-Jahren waren wichtige Materialien zur Geschichte der Universität Königsberg zugänglich geworden, die den einschlägigen Forschungen Auftrieb gaben. Es ist das Verdienst Schallers, die entscheidende Initiative ergriffen zu haben, die schließlich zu der vorliegenden Darstellung führte.

Das Buch ist zwei Wissenschaftszweigen gewidmet, die besonders berufen waren, zwischen deutscher, slawischer und baltischer Kultur zu vermitteln sowie in Interaktion und internationaler Kooperation Nationalismus und Rassismus durch objektive Forschung und Lehre zu überwinden. In ähnlichem Sinne war schon in der öffentlichen Proklamation zur Gründung der Universität Königsberg im Juli 1544 die Erwartung ausgesprochen worden, „daß unsere Akademie auch den zahlreichen großen Völkern, die in Ost und West an Preußen grenzen, Nutzen bringen wird“¹. Darin reflektiert sich eine ganz andere Einstellung zur Wissenschaft als in jener von Schaller leider kritiklos zitierten Meinung, die Theodor Wotschke 1930 (!) äußerte, indem er es als „eine Groß-

¹ Th. Ellwein, Die deutsche Universität. Vom Mittelalter bis zur Gegenwart, Wiesbaden 1997, S. 74.